

LLEIDA; IMAGINAR EL FUTUR A TRAVÉS DEL PLA URBANÍSTIC

Reflexions a propòsit del Pla General de Lleida, 1995-2015

Abril 2001

Ignasi Aldomà Buixadé

No es pot començar el joc ensenyant les cartes; però tampoc és cap disbarat descobrir allò que quasi tothom ja sap; els qui construeixen les nostres ciutats, que decideixen per on passaran els carrers i on es col·locaran les places o quines formes tindran aquests carrers i places i les cases que els envolten, ho fan a partir de tot un seguit de coneixements i teories que parteixen d'una visió imaginària de la ciutat i de la societat que hi habitarà. Aquestes teories i aquesta imaginació puen d'un riu principal i primigeni; el de la recerca d'una societat ideal, d'un món millor per a tots.

Unes línies estratègiques per al desenvolupament de la ciutat

Les propostes del Pla General de Lleida 1995-2015 no deixen de ser filles d'aquestes utopies, les quals arriben a enunciar-se explícitament. El Pla es fa a partir de les previsions d'allò que serà la ciutat futura; però amb una voluntat darrera d'aconseguir un determinat tipus de societat urbana, tal com resen els enunciats estratègics del Pla:

- *Millorar la qualitat de vida de la població tot concebant la ciutat com un espai de convivència comunitària.*
- *Preservar el medi ambient territorial i urbà, adoptant criteris de disseny de ciutat sostenible per al desenvolupament urbanístic.*
- *Projectar la ciutat com a nou fet territorial que ja no es troba marcat pels límits de la ciutat tradicional, sinó que abasta totes les poblacions del voltant.*
- *Potenciar la capitalitat de Lleida com a centre de reequilibri territorial de Catalunya, amb el corresponent impuls de l'activitat econòmica.*

A partir d'aquests enunciats voluntaristes, el planejament urbanístic intenta la seva escomesa essencial; la concreció en propostes clares i ben delimitades de renovació i creixement urbans. Aquest exercici el realitza el Pla amb una precaució afegida; que les propostes entrin dins el camp d'allò que és possible i que siguin plenament realitzables. D'aquí bé una altra línia de partida essencial per al planejament:

- *Continuar el planejament vigent del Pla precedent, el PGM de 1979-1995, amb una actuació pública que ordeni i orienti l'activitat dels agents privats de l'urbanisme.*

Les noves propostes per a la ciutat s'inscriuen en l'onda del Pla General aprovat l'any 1979. Agents privats, institucions i ciutadans no s'han de "reprogramar"; les regles del joc urbanístic de la ciutat continuen igual. L'Ajuntament de la ciutat se situa com a principal impulsor de la nova ciutat a través del desenvolupament del planejament de segona escala i de la política d'adquisició de sòl. Per altra part, algunes de les determinacions concretes del Pla precedent encara s'hauran de tenir en compte en les inversions dels pròxims anys.

L'herència del Pla General Municipal de 1979 en la base de les operacions de creixement i reforma urbanes

Concretament, en els anys més immediats poques sorpreses es preparen en matèria d'expansió urbana. El creixement residencial de la ciutat seguirà les pautes dels Plans Parciaus que desenvolupen el Pla de 1979. Aquests Plans representen un potencial d'habitatge important, al costat d'altres operacions de reompliment de buits urbans.

Per altra part, l'operació fonamental de renovació urbana es troba ja clarament dissenyada i en plena execució:

- Les actuacions en l'Àrea de Rehabilitació Integral del Centre Històric de la ciutat, declarada pel Decret 393/1987, que comprenen la rehabilitació del patrimoni construït, la renovació de l'habitatge amb la promoció d'habitatge públic, la millora de la urbanització i la promoció econòmica i social. Aquestes actuacions afecten les 48,3 ha del centre històric de la ciutat i segueixen les pautes del Pla Especial del Centre Històric aprovat l'any 1986.

Més enllà d'aquestes operacions concretes d'expansió i millora del teixit urbà els continguts del PGM 1979 i, particularment, de la seva darrera modificació aprovada el juliol de 1991, continuen presents en el nou Pla:

- El reequilibri de la ciutat entre el seu centre i la perifèria, tot omplint els intersticis existents, com a plantejament bàsic del creixement urbà.
- El desenvolupament del marge esquerra de la ciutat com a proposta bàsica d'aquest creixement i com a objectiu de la creació de noves infraestructures.
- La protecció del sòl agrícola i del medi natural de l'horta de la ciutat com a garantia dels grans equilibris urbans.

La ciutat de 144.263 habitants prevista per al 2015

Tot assumint les previsions i supòsits anteriors, el nou Pla General 1995-2015 avança en el disseny de nous creixements que han de cobrir les expectatives d'evolució de la demanda de sòl residencial i de sòl per activitats. Els sectors de creixement previstos comporten, concretament, 541 ha de sòl residencial i 267 ha de sòl per activitats, de les quals es consideren 260 ha i 141 ha, respectivament, com a programables per als pròxims anys. En el quadre adjunt es detallen les característiques de cada sector de sòl urbanitzable, que apareix localitzat en el gràfic corresponent.

Cal tenir en compte que les magnituds del creixement residencial prenen com a punt de partida les aspiracions de capitalitat de la ciutat que constitueixen un dels objectius estratègics del Pla i que es detallen més endavant. Aquestes aspiracions coincideixen amb les expectatives que atorga a la ciutat el Pla Territorial General de Catalunya, a partir del qual cal preveure un sostre per a uns 144.263 habitants l'any 2015.

La fita demogràfica no resulta assumible, per la seva banda, sense un desenvolupament important de l'activitat econòmica, una bona part de la qual troba lloc dins els mateixos creixements residencials; però que compta també amb propostes específiques d'ubicació. Així, amb la finalitat exclusiva d'acollir l'activitat empresarial es preveu una superfície equivalent a més de la meitat dels creixements residencials. En aquest cas, cal tenir present que ja no és tracta únicament de sòl industrial, sinó de sòl destinat de manera preferent a determinats serveis, els quals constitueixen actualment la base del desenvolupament de l'activitat urbana.

Evolució demogràfica. Hipòtesi de creixement de la població del municipi de Lleida d'acord amb les propostes del PTGC. 1991-2015-2026.

	Població total*			Creixement anual
	1991	2015	2026	% 1991-2026
Catalunya	6.059.495	7.013.752	7.500.000	0,61
Àmbit Funcional Territorial de Ponent	339.732	460.270	529.000	1,27
Sistema urbà de proposta de Lleida	162.510	220.169	253.046	1,27
Lleida municipi	112.093	144.263	161.949	1,05

* El PTGC parteix de l'horitzó 2.026, de manera que les dades de l'any 2.015 que interessen en l'horitzó del Pla General s'han obtingut aplicant la taxa de creixement anual que es consigna. Font: elaboració pròpia a partir de les dades del projecte de Pla Territorial General de Catalunya.

Sectors de creixement de la ciutat previstos en el Pla General 1995-2015.

Sectors	m2 sòl	Habitatges
Raïmat	67982,6	102
Ciutat Jardí Sud	553546,5	1107
Secà de Sant Pere	94468,7	520
Canal de Seròs-Copa d'Or	439885	2419
Canal de Seròs-Aubarès 1	169159,5	930
Canal de Seròs-Aubarès 2	56911,5	256
Llívia Oest	52797,4	79
Bòviles-Bordeta 1	200151	400
Mangraners	65831,6	296
Pardinyes	109930,3	605
Balàfia-11 de setembre	367899	736
Bòviles Bordeta 3	83317,5	167
Bordeta Sud	124911,6	562
Bòviles-Bordeta 2	212453	319
<i>Total residencial urbanitzable programat</i>	<i>2599245,2</i>	<i>8498</i>
Ciutat Jardí Nord	217855,3	436
Balàfia-Montcada	279257,2	559
Balàfia-Nord	629340	3461
Pardinyes-Corbins	155083,7	853
Llívia Nord	69771	105
Quatre Pilans 1	644368,5	2900
Bòviles-Mangraners	399928,9	600
Sucs Nord	118821,4	178
Sucs Sud	72236,4	108
Quatre Pilans 2	51467,7	232
Montserrat	175760,1	176
<i>Total residencial urbanitzable no programat</i>	<i>2813890,2</i>	<i>9608</i>
Minipolígon Creu del Batlle	39662	
Eix de Barcelona-Picos	251998,4	
Eix de Barcelona-Canal	258499,6	
Carretera de Tarragona	267444,5	
Rufea Segre	434952,9	
Minipolígon les Canals	159733,3	
<i>Total activitat urbanitzable programat</i>	<i>1412290,7</i>	
Pont de Pardinyes	118880,2	
Carretera de Barcelona 1	198753	
Carretera de Barcelona 2	364147,2	
Torre Ribera	572983,3	
<i>Total activitat urbanitzable no programat</i>	<i>1254763,7</i>	
Sistemes	132880,8	
Total general	8213070,6	18106

Font: Oficina del Pla, Paeria, "Pla General de Lleida, 1995-2015", febrer 1998.

Els elements destacats del disseny de la ciutat en el Pla General 1995-2015

La formalització des creixements residencials i les noves àrees d'activitat es retreu, per altra part, al model urbanístic de la ciutat:

- Els dos models de la trama urbana creats a partir de la divisòria fluvial. A la marge esquerra apareix una malla reticular que té com a línia i orientació de referència l'eix de la N-II. A la marge dreta apareix, en canvi, una estructura radial focalitzada pel turó de la Seu Vella.
- Per davall de la xarxa de carreteres i vials que serveix d'esquelet d'aquestes trames apareix una nova xarxa feta de corredors naturals, eixos cívics i punts de contacte ciutat-horta, que compta també amb un punts focals diferenciats: els parcs, les places o els jardins urbans i els espais naturals territorials.
- Encara, una tercera estructura urbana té a veure amb l'organització dels equipaments i elements relacionats amb els serveis públic i pren com a punt de referència uns "nodes" o punts de màxima concentració: tres sobre l'eix urbà del riu, dos sobre l'eix de la N-II i altres dos en els eixos radials de la malla nord.
- Finalment, els elements històrico-artístics del patrimoni edificat i cultural de la ciutat fan aparèixer un altre element de força ordenadora que en el cas del turó de la Seu Vella té implicacions a nivell de perfils i imatge urbans.

La plasmació d'aquestes línies ordenadores de la ciutat passa, per altra part, per la realització d'algunes infraestructures importants des del punt de vista físic i d'inversió.

L'acció institucional com a garantia de l'acompliment del Pla

A part de la inserció en la història de la ciutat i del seu urbanisme, el disseny de la nova ciutat pren carta d'autenticitat pel compromís de les institucions públiques en la seva execució. Aquí no solament es tracta del fet que l'Estat, la Generalitat de Catalunya, la Diputació i l'Ajuntament els diversos organismes implicats en la "construcció" de la ciutat i el seu territori hagin donat el vist i plau a les propostes del Pla d'urbanisme. Tampoc es tracta únicament de vetllar perquè les accions dels diversos agents i institucions s'adeqüin a les propostes urbanístiques, tal com estableixen les lleis vigents.

Amb la seva política d'adquisició de sòl per a urbanitzar l'Ajuntament de la ciutat esdevé el principal propietari de sòl edificable i pren decididament la iniciativa de fer ciutat al costat d'altres intervencions públiques destacades que du a terme l'Institut Català del Sòl (Incasol), de la Generalitat de Catalunya. Des del 1994 amb la creació de l'Empresa Municipal d'Urbanisme (EMU), que es constitueix sobre la base de 18,2 ha de sòl urbanitzable, la intervenció municipal adquireix un marge superior de maniobra. Les responsabilitats assumides ja a hores d'ara per

l'EMU donen compte de quines han de ser les intervencions municipals futures destacades en matèria urbana:

D'una banda, l'EMU es converteix en la impulsora de la urbanització de les àrees de creixement, on la propietat pública del sòl esdevé majoritària. Els creixements de Sucs i Balàfia constitueixen els exemples actuals d'aquesta acció, que s'ha d'estendre en el futur als creixements de Cappont, Mangraners, Pardinyes altes i les noves àrees que apareguin.

Per un altra banda, l'EMU és l'instrument privilegiat de l'Àrea de Reforma Integral (ARI) del Centre Històric de la ciutat, amb el finançament de les adquisicions de sòl, enderroc, construcció d'habitatge social i rehabilitació.

Més enllà del desenvolupament del sòl urbanitzable i de la renovació del centre, la ciutat s'ha de construir en base a noves carreteres, carrers, avingudes, ponts i grans equipaments que lliguen la trama urbana i la insereixen en el territori. Aquí pesa decididament la capacitat inversora general del municipi i pesa, sobretot, la capacitat inversora de la Generalitat de Catalunya i el Govern de l'Estat que tenen competències en aquestes matèries. Amb una inversió anual de 2.210 i 1.191 milions de pessetes per part de la Generalitat i l'Estat, respectivament, la realització del projecte de ciutat resulta plenament factible. Faltarà només que el procés de desinversió pública actual i les múltiples eventualitats de la història respectin aquestes quantitats que en principi resulten perfectament adequades als compromisos financers territorials de cada administració.

Les bases físiques de la qualitat de vida urbana; els espais lliures.

El concepte de "qualitat de vida" resumeix bé les aspiracions dels ciutadans, per bé que la seva definició tampoc resulti senzilla i unívoca. Si la qualitat de vida es confon sovint amb els missatges publicitaris o amb els estereotips que difonen els mitjans de comunicació, també és cert que es pot definir per un seguit d'elements que susciten un ampli consens social. Seguint aquestes definicions la qualitat de la vida de cadascú depèn en bona part de condicionaments personals, però també s'hi contribueix en l'àmbit públic; a través de la qualitat dels serveis públics en general, i a través de les compensacions per aquelles persones o col·lectius que es troben en inferioritat de condicions. Aquests són uns principis bàsics a l'hora de preveure una ciutat futura acollidora i integradora per a tots els seus habitants.

La ciutat és producte i espai de convivència i aquesta convivència té com a punt de referència l'espai públic. L'espai públic es troba format per una gran diversitat d'elements en alguns dels quals els particulars tenen molt a dir, com és el cas de les façanes. La carta de colors i altres criteris que s'estan aplicant en el centre històric haurien de servir de referència per a la resta de la ciutat, on les façanes no segueixen cap línia de ciutat, ni guarden uns mínims criteris estètics.

Més enllà de les façanes, que són els definidors per excel·lència de la imatge urbana, l'espai públic es pot definir com a lloc d'encontre dels habitants de la ciutat i aquest encontre troba un lloc privilegiat en els espais lliures. El concepte d'espai lliure, tal com reconeix el mateix Pla General 1995-2015, recull una gran

diversitat de situacions. Seria una bona base per a la convivència i la integració urbanes que aquests espais es desenvolupessin i s'utilitzessin.

La ciutat dibuixada pel PGM 1995-2015 planteja, d'entrada, un canvi substancial en l'estàndard dels espais lliures urbans, que passa de 5 m² per habitant a 21 m². Les insuficiències de l'espai lliure constitueixen el dèficit possiblement més important ressentit pels habitants de Lleida i l'execució dels espais proposats pel PGM ha d'ocupar la ciutat durant una bona pila d'anys. El resultat final, si s'atansa al proposat pel PGM, ha de ser el d'una ciutat irreconeixible en comparació amb l'actual.

Enmig el teixit urbà, l'espai lliure s'escampa sota diverses fórmules:

- Les tradicionals places, que tenen oberta la possibilitat d'aparcaments subterranis.
- Els jardins i zones verdes, que poden acollir diverses activitats de lleure. Determinades zones accepten fins i tot els usos esportius.
- Els espais lineals representats per rambles, passejos, avingudes o bulevards que ofereixen un quadre per a l'enjardinament i el passeig.
- Els espais verds que situats en domini privat aporten també un marc per a l'encontre, la convivència o, simplement, la millora de la imatge urbana.

El Pla General fa un salt important en la proposta de Parcs Urbans, que representen els grans espais lliures, de més de 3 hectàrees, situats en l'interior de la ciutat. Són com els oasis de tranquil·litat per al passeig i la realització de diverses activitats lúdiques i socials, dels quals la ciutat es troba avui particularment mancada. La llista 15 parcs distribuïts pel conjunt de l'àrea urbana.

Fora de la zona urbana, els Parcs Territorials miren de salvaguardar les àrees d'interès natural o paisatgístic, les quals són susceptibles d'un ús educatiu i de recerca, i també lúdic, esportiu o social en general; es proposen sis parcs.

Els Parcs d'Interès Natural inclouen, finalment, les àrees del terme municipal amb un interès naturalístic reconegut i reconeixible pel Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya pilotat per l'administració autonòmica. En aquest cas s'inclouen tres àrees més grans, que es perllonguen també cap a municipis veïns.

Els serveis públics davant l'augment de les demandes socials

Si les ciutats mitjanes com Lleida es diferencien per algun cosa de les ciutats petites i dels nuclis rurals del seu entorn és per la quantitat i diversitat dels serveis que hi poden trobar tots els habitants. El fet constitueix l'altra cara de la qualitat de vida urbana i representa, alhora, el seu principal capital d'atracció sobre les poblacions veïnes.

Les necessitats col·lectives canvien i augmenten i la ciutat s'afanya a cada moment a cobrir les noves demandes. En molts casos això genera noves activitats ben retribuïdes i són els particulars els primers interessats a cobrir el nou front de

demanda. En altres casos, perquè el negoci no està tan clar o per altres motius, són les institucions públiques les que assumeixen l'exercici d'un servei considerat socialment necessari.

En matèria de serveis públics i privats tothom pot aspirar a viure com a Barcelona, París o Nova-York; però Lleida té, en aquest sentit, les seves limitacions. La carta als reis més ben feta que es pugui fer al respecte quedarà subjecta al volum de la demanda existent i els recursos econòmics disponibles.

Per damunt d'altres ciutats més petites, Lleida ofereix, precisament, l'atractiu de cobrir i adaptar-se millor al gran ventall de demandes socials que no para d'obrir l'anomenada "explosió de les necessitats" que acompanya el desenvolupament de les nostres societats. Però, fins i tot dins de la diversitat i grandària de la seva cobertura la ciutat no pot arribar a tot i ha de seleccionar. De l'expressió, per diferents mitjans, de les necessitats col·lectives es pot confeccionar una llista d'equipaments interessants per a la ciutat, dins la qual en els pròxims anys s'haurà de produir encara alguna tria.

Els grans equipaments de la ciutat previsibles en l'horitzó 2015.

Àmbit	Equipaments
Centres de transports i comunicacions	Aeroport i heliport. Estació tren de gran velocitat. Estació d'autobusos. Area-centre logístic.
Recolzament a l'activitat productiva	Parc d'activitats de recerca o tecnologia avançada. Mercat d'abastament i d'origen.
Equipament esportiu	Palau d'esports per a 5.000 places. Pista de gel. Piscina olímpica coberta. Canal de rem. Velòdrom. Centre geotermal. Circuit moto-car.
Equipament educatiu	Noves facultats i serveis universitaris.
Equipament cultural	Ecomuseu de l'aigua. Museu de la ciutat. Museu d'arts plàstiques. Gran teatre. Firetes- centre lúdic.
Altes equipaments	Cementiri. Servei de deixalleria. Abocador d'escombraries.

Font: Oficina del Pla, Paeria, "Avanç de Planejament", gener 1995.

Desenvolupar els grans serveis de la capitalitat no és fàcil, quan la ciutat construïda actual té, encara, necessitats immediates poc o mal cobertes. En els pròxims anys els equipaments de gran escala de la ciutat hauran de tenir una certa prioritat per dos motius:

1. *A hores d'ara el nivell de satisfacció de la ciutat en els serveis més bàsics i de proximitat és força elevat.* L'esforç dels últims 20 anys ha dotat la ciutat d'escoles bressol i centres d'ensenyament primari i secundari, centres de salut, centres socials, llars de jubilats, sales d'actes i de lectura, polisportius, camps de futbol, piscines i també s'han estès els diversos serveis d'enllumenat, aigua i clavegueram i la urbanització dels carrers a pràcticament tot arreu. En aquests camps sempre hi ha millores a fer, però els dèficits actuals s'haurien de qualificar de molt puntuals i la ciutat resisteix amb avantatge la comparació de les dotacions de qualsevol dels seus barris amb qualsevol de les poblacions dels encontorns.

2. *Apareixen noves necessitats quotidianes que requereixen solucions selectives o globals per a la ciutat.* A mesura les necessitats dels ciutadans es fan més primmirades i es desenvolupen les necessitats específiques dels diferents col·lectius socials, la ciutat ha d'oferir alternatives també molt més selectives. No tot els ciutadans necessiten una determinada Facultat, un hospital de crònics, un museu històric, una piscina coberta i una pista d'atletisme, un gran centre comercial o un gran parc; però molt pocs o ningú diria que la ciutat de Lleida no els necessita. És evident que cada ciutadà no pot tenir al costat de casa seva un d'aquests serveis, que pot utilitzar tant ell com un habitant d'una població veïna; calen emplaçaments puntuals i esforços econòmics també generalment més importants.

Barris i equilibris a l'interior de la ciutat

La població de la ciutat de Lleida no és més gran que la d'un barri de Barcelona o de qualsevol altra metròpoli i els diversos punts de la ciutat són fàcilment accessibles per a tothom. Des d'aquest punt de vista, la ubicació dels grans equipaments o de qualsevol altre artefacte singular no hauria de provocar conflictes entre habitants, ni pugnes territorials. Però, la realitat urbana no és una realitat única i la solidaritat i equilibri entre els seus components o barris és observada amb un cert recel per la població.

La dinàmica social i fins i tot econòmica de la ciutat es troba avui dividida en uns barris, amb dinàmiques comercials i de serveis específiques i amb les pròpies demandes de serveis i equipaments. Tothom vol tenir el millor servei al costat de casa i la llista de "serveis mínims" requerits no para d'engrossir-se. A més a més, tots els barris volen disposar, lògicament, dels avantatges i serveis que disposen els barris veïns i en aquesta comparació es perd sovint de vista allò que passa o necessita el conjunt de la ciutat.

En el futur la vertebració física de la perifèria de la ciutat i la debilitació de la tradició rural dels immigrants de primera generació ha de portar a una pèrdua de pes natural de les dinàmiques de barri. És difícil que desaparegui del tot la identificació de barri i aquesta pot conservar encara un sentit. Caldrà reconèixer els valors positius que el sentit de pertinença al grup pròxim del barri no deixa de

tenir per a la convivència, i l'associacionisme de barri pot trobar, fins i tot, tot el seu sentit com a lloc de convivència, solidaritat i integració de la diversitat:

- L'oportunitat de que el ciutadà gaudeixi prop seu d'un bon nivell de serveis i prestacions i es trobi en un context humanament viu.
- Dinàmiques associatives que faciliten la participació en les activitats i les decisions públiques i limiten les tendències a aïllament que força la cultura actual.
- I en connexió també amb els anteriors, uns mecanismes de solidaritat que reforcen els sentiments de pertinença col·lectiva i redueixen els processos d'exclusió social.

Més enllà de les activitats associatives i dels equipaments i institucions de suport, l'urbanisme es preocupa particularment perquè el conjunt de l'espai urbà sigui confortable i atractiu per als seus habitants. A la segona corona urbana i els barris perifèrics l'esforç en equipament i urbanització dels darrers anys, que cobreix els dèficits històrics que arrossegaven, s'ha d'acompanyar d'un reforçament dels elements de dinamisme social i econòmic per tal d'evitar algunes tendències a la marginalització. En aquest sentit el Pla General 1995-2015 planteja:

Potenciar els espais-activitats de centralitat entorn a les àrees d'equipament, els espais lliures i els eixos cívics. D'una banda, el Pla preveu reserves de sòl importants per equipament que permetin donar acollida als grans equipaments de capitalitat. Per una altra banda, al costat de places i passejos la perifèria urbana s'ha de dotar d'una xarxa de parcs en la intersecció amb les àrees de creixement.

El desenvolupament d'**eixos cívics**, que venen a representar el paper de xarxa de connexió entre els espais lliures. Els eixos cívics impliquen un tractament particular de les voreres per a facilitar i fer atractiu el passeig dels vianants i evitar les interferències amb el trànsit rodat. Al mateix temps venen a reforçar i complementar les instal·lacions comercials i de serveis.

En camí per aturar la marginació i segmentació social, el Centre Històric

Les possibles aportacions dels barris a la vida pública no són pas un valor menor de la ciutat actual, i els edificis i altres mitjans que puguin contribuir a aquesta feina benvinguts siguin. Però, aquestes dinàmiques de microsolidaritat poden realment aturar els processos d'exclusió de determinats col·lectius socials que constitueixen l'amenaça permanent de conflicte social i el fracàs més evident de les ciutats dels països occidentals?.

Es evident que tot i l'existència d'una dinàmica de barri, l'aparició d'un sector important de població pobra i/o atrapada en les xarxes de la droga i la delinqüència no s'ha deixat de produir i ho fa al cor de la ciutat. La degradació del Centre històric de la ciutat, que ha estat un fet vertiginós de la segona meitat dels 80, és la taca més evident que embruta la Lleida actual i que la ciutat s'apresta a esborrar en els pròxims anys..

La descomposició física del centre és la mostra més evident i punyent d'aquesta degradació; però l'essència més aviat és una altra, l'*exclusió* dels col·lectius socials que hi habiten. L'aplicació del programa de l'Àrea de Rehabilitació Integrada del Centre històric no ha de tenir problemes insuperables per a canviar físicament el centre; només és qüestió de temps. Però la reconstrucció de les cases, la millora de les façanes i la rehabilitació d'alguns usos no elimina pas les arrels de la degradació.

Els programes de rehabilitació arquitectònica poden donar la sensació de solucionar problemes; però les accions més importants són de ben segur les menys visibles, aquelles que es dirigeixen als col·lectius socials. I al respecte, no es pot deixar de pensar que el Centre Històric pot canviar d'aspecte en uns anys, però la pobresa, la droga o la delinqüència semblen destinats a romandre-hi, inamovibles o fins i tot augmentats.

Si la ciutat vol canviar i recuperar "realment" el seu Centre Històric, tots els seus habitants i barris han donar proves d'una *visió de ciutat* i repartir-se i assumir els col·lectius i problemàtiques socials que s'hi estan enquistant ?. Mantenir-los reclosos en el *gueto* del Centre Històric constitueix, en últim terme, una opció fàcil i còmoda.

Tampoc cal passar per alt que l'envelliment del parc construït que es troba a la base de la degradació del Centre Històric haurà d'afectar en el futur altres àrees urbanes. En previsió de nous processos de segregació i degradació caldrà portar una atenció especial a l'eixampla de la ciutat. Els programes de renovació o rehabilitació dels habitatges, edificis i façanes constitueixen, en aquest sentit, un preventiu de primera importància.

La història cultural i els elements d'identificació urbana

La ciutat no acaba de funcionar, finalment, com a realitat col·lectiva sense l'existència d'elements culturals i simbòlics que serveixen d'identificació. Aquestes funcions les aconsegueixen determinades institucions i activitats públiques i les aconsegueixen també determinats espais de la ciutat. Tant per als uns com per als altres existeixen una sèrie d'elements històrics que constitueixen el patrimoni i la carta de presentació de la ciutat.

El mateix Pla General 1995-2015 conté un seguit de disposicions destinades a la protecció del patrimoni arqueològic, el patrimoni històric-artístic i arquitectònic, el paisatge urbà i el medi ambient. Els elements més significatius foren en el seu dia inclosos en el Catàleg aprovat l'agost de 1982, renovat amb motiu del Pla General 1995-2015. El Catàleg fixa els punts d'interès i els aspectes a preservar del patrimoni, que delimiten tant les intervencions dels particulars com de les institucions públiques. Però la política activa de protecció i recuperació del patrimoni es fa i s'haurà de continuar fent per una altra via; l'adquisició pública dels immobles i la seva renovació per a usos col·lectius. D'aquesta manera l'ús es concilia amb el valor testimonial i col·lectiu del patrimoni i la ciutat retroba i recupera els elements forts de la seva personalitat.

Més enllà de les actuacions puntuals que hauran d'anar casant els elements i teixits urbans amb el seu passat, la ciutat té plantejades encara actuacions emblemàtiques sobre el seu patrimoni cultural, que hauran de constituir les actuacions més destacades dels pròxims anys:

- L'esmentada rehabilitació del Centre Històric de la ciutat, que porta aparellada la recuperació dels edificis i espais més emblemàtics.
- La recuperació del Turó de la Seu Vella amb obres d'urbanització i enjardinament, nous accessos, rehabilitació dels edificis històrics i nous equipaments constitueix l'altra gran obra pendent del centre de la ciutat, per a la qual es disposa ja d'un document d'ordenació de l'espai i d'acció: el Pla Especial del Turó de la Seu Vella, aprovat el 1994, que comporta una inversió d'uns 2.000 milions de pessetes per part de les diverses administracions implicades. Al costat de les actuacions de rehabilitació, tal com planteja el Pla Director, es preveu una recuperació efectiva del turó a través de nous usos col·lectius.
- La transformació del Turó de Gardeny. Amb la desaparició dels usos militars, resta oberta la recuperació del Castell dels Templers i, sobretot, queda oberta la possibilitat d'apropiació col·lectiva d'una extensa àrea destinada a jugar, probablement, un paper simbòlic important en la Lleida del futur.

En qualsevol dels casos, la recuperació del patrimoni històric no és únicament, ni de bon tros, la reconstrucció fidel d'aquest patrimoni. La recuperació d'aquest patrimoni consisteix en la seva assumpció forçosament contemporània a través de nous materials i tècniques constructives i, sobretot, a través de nous usos. El patrimoni cultural constitueix, en definitiva, un referent en continua transformació i, també, en continua creació. I allò que té de més interessant la Lleida futura no és la recuperació que es pugui fer del patrimoni conegut, sinó els elements nous que apareixeran.

La ciutat no deixa d'inventar-se com a fet social i són els ciutadans els qui decideixen, en últim terme, de l'interès i valor d'una activitat col·lectiva o d'un determinat espai. Per això resulta a hores d'ara impossible d'esbrinar si la Lleida d'aquí vint o cinquanta anys s'identificarà amb els esdeveniments que ara se celebren, l'Aplec del Cargol, la Fira de Sant Miquel o la Unió Esportiva Lleida, per posar uns exemples, o si els ciutadans se sentiran la Seu Vella com casa seva, aniran de passeig a les vores del Segre o faran les compres al carrer Major.

Independentment de l'èxit que fa que unes propostes prosperin i d'altres no, la ciutat compta, en tot cas, amb seguit de projectes i oportunitats que poden transformar la Lleida actual. A banda de les actuacions esmentades en els espais lliures, el Centre Històric i els turons de la Seu Vella i Gardeny, se'n pot esmentar tres d'emblemàtiques:

Les dues portes de la ciutat. Qualsevol posa la mà al foc de si el tren tornarà a ser un mitjà popular i de si l'AVE serà allò que promet!. En qualsevol cas, l'estació ferroviària de la ciutat està destinada a convertir-se en una nova àrea comercial i d'activitat terciària que perllongarà l'actual eix comercial i suprimirà les barreres

existents amb el barri de Pardinyes. Això pel nord de la ciutat, perquè pel sud el pas de la nova línia de l'AVE implica una nova estació ferroviària i l'aparició d'un potencial de noves activitats terciàries al seu entorn.

La N-II com a Diagonal de Lleida. Amb la Variant de la N-II i un cop completada la Ronda de la ciutat, la N-II es veu abocada a convertir-se en el gran eix urbà de la marge esquerra de la ciutat. Els nous enllaços amb la Bordeta i Mangraners conferiran a l'eix caràcter urbà i el planejament preveu el desenvolupament de les activitats terciàries al seu entorn, amb un punt de referència obligat en el Campus Universitari de Cappont.

El pulmó de la ciutat; el riu Segre. Lleida s'explica històricament pel riu; però la integració del riu en la ciutat és un fet nou i encara amb molt per fer. D'entrada, el riu és el gran corredor verd, puntejat per una franja continua de parcs entre Grenyana i Butsènit, on caben tots els usos esportius, lúdics, formatius o naturalístics imaginables. I el riu és també la pantalla on es mira el centre de la ciutat, terreny adobat per a noves activitats comercials i terciàries.

Racionalitzar els consums urbans i atenuar els impactes de la ciutat en el territori

En el fons del projecte urbà i indissociable de la qualitat de vida, apareixen les preocupacions mediambientals. El nivell de reflexió més elemental que es fa sobre el medi ambient urbà incideix sobre determinats paràmetres com ara la contaminació atmosfèrica que assenyalen valors nocius per a la salut humana. Més enllà d'aquests indicadors, les opcions ambientals que es debaten i plantegen en els fòrums internacionals comencen a plantejar canvis radicals en el funcionament de les ciutats. Lleida tampoc escaparà en el futur a aquests plantejaments i, de fet, el govern municipal comença a caminar en aquesta direcció a través de les propostes del Pla General 1995-2015 i en el marc de l'anomenada Agenda 21.

Per definició, la ciutat és una gran consumidora d'inputs exteriors que, al seu torn, generen una gran quantitat de residus. La gestió correcta del cicle dels diversos productes que alimenten la ciutat constitueix un dels principals reptes de la ciutat futura, si es vol evitar que els ciutadans pateixin riscos per a la seva salut i que el territori dels encontorns es vegi perjudicat.

L'eliminació dels elements que distorsionen el cicle de l'aigua resulta decisiva en tot aquesta problemàtica. La font de proveïment d'aigua de Lleida fa que no es plantegi l'horitzó de restriccions d'altres ciutats i aquest constitueix un dels capitals més importants de la Lleida del futur. Amb tot, la ciutat haurà de racionalitzar el seu elevat consum d'aigua, que algun cop s'ha avaluat en un equivalent de 402 litres diaris per habitant, i preveure mesures com ara el reg de jardins i neteges amb l'aigua de la xarxa de reg. En tot cas, la nova captació abans apuntada i la millora del tractament hauran de permetre als ciutadans de gaudir de tota la qualitat que té l'aigua del riu Noguera Ribagorçana.

Si l'aigua de consum pot ser una bandera per a la ciutat, el tractament de l'aigua consumida ha de constituir un repte permanent, tot i les millores projectades i en curs. L'estació depuradora inaugurada el juny de 1994, amb una capacitat de

70.000 m³ diaris, assegura el tractament de les aigües residuals durant anys; però s'ha de solucionar millor l'ús dels fans i l'aigua depurada, que té encara un elevat contingut mineral i podria ser utilitzada per a l'agricultura. Més puntuals hauran de ser per al futur les actuacions en millora de la xarxa de sanejament o en la separació de les aigües pluvials.

Pel que fa als residus urbans el nou abocador comarcal permet ja millors condicions de control dels abocaments. En el futur s'avançarà particularment en la tria i selecció d'escombraries a partir de la selecció domiciliària i a través d'alternatives com les que fixa la Llei 6/1993, de 15 de juliol, que ha implicat la implantació del Servei de deixalleria. A mig i llarg termini la valoració dels vidres, papers, llaunes i els molts altres residus urbans haurà de permetre contemplar la selecció i el reciclatge més com un negoci que com un cost.

La ciutat i el seus habitants es mouen a partir d'un enorme consum d'energia i d'aquí venen molts dels problemes ambientals de la ciutat, via emissions de CO₂, SO₂ i altres gasos i partícules. La disminució del consum d'energies fòssils i la seva substitució per biocarburants i energies alternatives com la solar, eòlica o termal es troben a la base dels canvis que es produiran en el futur. Al mateix temps, les condicions tèrmiques de l'edificació hauran de tenir una atenció cada cop més important en una ciutat com Lleida, d'estius i hiverns extrems.

Una ciutat a l'escala humana i feta a la mida dels vianants

Un funcionament energètic correcte de la ciutat no pot passar, en tot cas, per alt l'artefacte de màxim consum i màxima incidència contaminadora; el cotxe. Si el cotxe i, en particular, la mobilitat i independència que proporciona constitueixen un dels símbols per excel·lència del benestar de la nostra societat, la presència excessiva del cotxe s'ha convertit en el principal agent de contaminació i de distorsió de la convivialitat urbanes.

Davant els excessos del vehicle privat, apareix com a indispensable la promoció del transport públic (i no contaminant) i d'altres mesures com la implantació d'aparcaments dissuasius i ben comunicats a l'entrada de la ciutat o en llocs estratègics d'aquesta. Però, en el fons, la limitació de l'ús del cotxe sembla haurà de passar en un futur per mesures més radicals; la potenciació de l'ús de la bici troba una primera mesura d'impuls en la implantació d'una xarxa de carril bici ja avançada. Però, en el cas de ciutats mitjanes com Lleida l'alternativa haurà de venir, sobretot, de la potenciació dels trajectes a peu.

El vianant és el màxim usuari de la Lleida actual i sembla que així ha de continuar sent en el futur. Això, clar, depèn de que les administracions respectin i fomentin els drets dels vianants, circumstància que fins ara no ha estat gaire evident. Les propostes en relació a l'espai lliure avançades pel Pla General 1995-2015 van en aquest sentit.

Més enllà del tractament de les voreres i de l'espai físic en general de la ciutat, hi ha un altre fet decisiu que ha d'afavorir la Lleida del vianant i és la grandària i organització de la ciutat. Si els ciutadans troben al costat de casa seva una gran part dels serveis que necessiten, una gran part dels desplaçaments en cotxe es fan

innecessaris. D'aquí ve la importància dels equipaments públics de proximitat i d'aquí ve l'interès també del control de les activitats comercials.

Al costat del manteniment de l'activitat als barris l'altra gran referència és la grandària de la ciutat, que es manté en uns límits raonables. En una ciutat on els límits futurs no s'allunyan més d'un quilòmetre i mig del centre, els desplaçaments a peu són assumibles per la majoria dels ciutadans. Aquesta és una opció de primera magnitud per mantenir controlat el trànsit urbà i, indirectament, limitar el consum energètic generat per la ciutat, un element que pot resultar estratègic en el futur.

En els límits de la ciutat, l'Horta

Lleida és la capital d'un gran territori rural i la ciutat disposa, al mateix temps, d'una horta rica i amb una llarga tradició al seu voltant. S'entretreixeixen així unes relacions econòmiques i unes relacions ambientals que constitueixen el caràcter definitori de la ciutat i un dels equilibris més importants de la ciutat. Però aquests equilibris comencen a trobar-se amenaçats avui en dia i el futur sembla haurà de veure com s'accentuen les pressions sobre l'horta.

La petitesa i fragmentació del parcel·lari de l'Horta de Lleida, resultat històric del seu intens aprofitament agrícola, ha esdevingut amb el pas del temps un entrebanc extraordinari per a la seva rendibilitat i modernització. Un 65 % de les finques de l'Horta no arriben avui a les 1,5 Ha de l'anomenada Unitat Mínima de Conreu (UMC amb dret a un habitatge) i molt poques propietats superen les 4 Hes i presenten, doncs, una mínima grandària econòmica. El pagès de l'Horta de Lleida es troba francament en desavantatge amb el de les poblacions veïnes i, no cal dir, amb els agricultors d'altres indrets d'Europa, i la pressió de la proximitat urbana no fa sinó accentuar el seu malestar.

L'opció econòmicament més clara per als pagesos propietaris de terrenys és la de treure profit del seu patrimoni a partir de les expectatives residencials que dona la proximitat de la ciutat. Però la urbanització de l'horta significa trencar amb les bases de la ciutat i el seu entorn, una hipoteca de futur que Lleida no es pot permetre

En un moment que es posa en dubte la viabilitat productiva de l'Horta i la de tants altres espais agraris, les funcions ambientals d'aquests espais semblen prendre el relleu. Les propostes del Pla General 1995-2015 avancen ja en aquest sentit:

- Per al manteniment de la biodiversitat i funcionalitat ecològica del territori, es delimiten uns espais representatius dels sistemes naturals com a Àrees d'Interès Natural en les quals no s'admeten els usos i activitats que incideixin negativament en el medi natural.
- Es delimiten uns Reservoirs Naturals com a indrets amb alguns valors naturals que cal respectar i s'estableixen també uns Corredors Ecològics com a àrees de connexió entre els diferents espais naturals per on es canalitzen preferentment els desplaçaments dels animals.

- S'estableixen unes Àrees d'Intervenció Ambiental en aquells indrets que pel seu estat de degradació i/o el seu potencial ecològic requereixen actuacions de regeneració.
- S'estableixen, en particular, mesures per a que l'activitat agrícola i ramadera siguin respectuoses amb el medi ambient, es gestionin correctament els residus derivats d'aquestes activitats i es respectin els valors naturals dels ecosistemes agrícoles.

La transformació de l'Horta en el patrimoni ambiental per excel·lència de la ciutat pot esdevenir l'operació més destacada de la Lleida futura. Només cal que els pagesos facin aquest gir de 180 graus que es troba ja en les directrius de la nova política agrícola comunitària i que trobin en aquesta nova orientació l'oportunitat de nous ingressos i de continuar manteniment l'activitat agrària de l'Horta.